

serie de autor
M. Blecher

M. BLECHER

CORP TRANSPARENT

Studiu introductiv și referințe critice de Lucian Pricop

EDITURA CARTEX

Cuprins

Suferința ta arată ca o girafă?

(studiu introductiv de Lucian Pricop) / 7

Referințe critice / 55

Notă asupra ediției / 73

Corp transparent / 75

Alte poeme antume / 93

Poeme postume / 99

SUFERINȚA TA ARATĂ CA O GIRAFĂ?
O analiză a poeziei lui M. Blecher
dinspre suprarrealism spre romantism și înapoi

Lucian Pricop

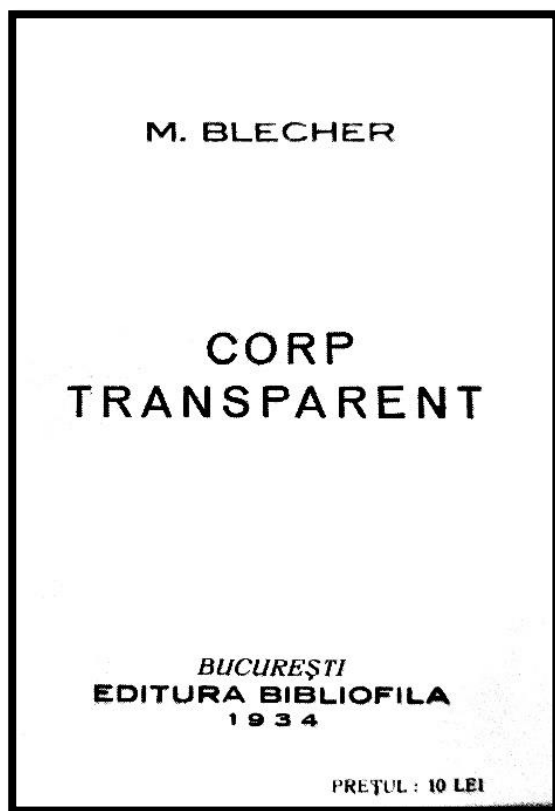
Într-o scrisoare din 1934, Max Blecher îi povestește amicului Geo Bogza o întâmplare în care volumul *Corp transparent*, abia tipărit, trecuse în abisurile unui lac de agrement: „Zilele trecute m-a vizitat un tânăr poet din împrejurimi și mi-a vorbit și de *Corp transparent*. «Citeam cartea asta pe lacul din parc; cu o mână vâsleam și cu alta țineam cartea când, deodată, a venit un mic vânt și mi-a luat-o din mână aruncând-o în lac. Acum *Corp transparent* e în fundul lacului.»

Curios destin, nu? Și cu atât mai mult cu cât e vorba de lacul multora din nostalgiile mele.”¹

Imprimat, în 1934, la Editura Bibliofilă, pe hârtie verde, debutul editorial al lui M. Blecher, *Corp transparent*, e o plachetă de cincisprezece poeme, scrise în 1933 și 1934. Putem estima că aceștia sunt cei doi ani în care Blecher a lucrat la volum în special prin intermediul unei metode de datare care intersectează date biografice cu analiza influențelor

¹ M. Blecher, scrisoare către Geo Bogza, [Roman], 31.X.1934, apud M. Blecher, *Opere*, Ediție critică, studiu introductiv, note, comentarii, variante și cronologie de Doris Mironescu, Fundația Națională pentru Știință și Artă, Muzeul Național al Literaturii Române, București, 2023, p. 681.

artistice. Pe de o parte, aşadar, biografia – mai precis, persoanele cărora le sunt dedicate unele dintre poeme sunt identificabile în traseele medicale ale pacientului Blecher, în relaţiile cu alţi scriitori sau în iubirile pasionale. Întreg volumul este determinat de aceste elemente paraliterare. Pe de altă parte, lecturile influenţate de colegii de tratament.

Coperta I a ediției princeps a volumului *Corp transparent*

Diagnosticat cu morbul lui Pott, Blecher se internează la sanatoriul de la Berck-sur-Mer, situat la Canalul Mânecii, în mai multe rânduri, prima dată între 1930 și 1931. De asemenea, a petrecut doi ani la Leysin, în Elveția (1931-1933). La Berck, Blecher citește Lautréamont, la recomandarea lui Pierre Minet, un supraréalist francez dintre cei care-l redescoperiseră și-l divinizau pe creatorul *Les chants de Maldoror*. Tot în acea perioadă ('32 - '34), Salvador Dalí desenează 44 de ilustrații, create sub impresia spiritului rebel și a elementelor prozopoematice din *Maldoror*². Fascinația pentru ideea subconștientului creativ și pentru arsenalul de devieri de la logică sunt evidente în volumul din 1934 (Comte de Lautréamont, *Les Chants de Maldoror. Eaux fortes originales de Salvador Dalí*), unul dintre jaloanele modernității, nu neapărat prin influența directă pe care a avut-o această carte tipărită în aproximativ 60 de exemplare³, cât mai ales printr-una la distanță, indirectă.

Pentru înțelegerea rețelei de cauzalități, trebuie evocată și contribuția lui Pablo Picasso, cel care a propus ca proza lui Lautréamont să fie ilustrată de compatriotul său Dalí, care a început să lucreze în 1932, realizând câteva studii preliminare pentru unele dintre ilustrații. Avea 28 de ani când a făcut serialul, fiind cam de aceeași vârstă cu autorul din secolul al XIX-lea al textelor bizare. Dalí a folosit întregul arsenal al imaginilor sale caracteristice în desenele sale

² Comte de Lautréamont, *Les Chants de Maldoror. Eaux fortes originales de Salvador Dalí*, Albert Skira, Paris, 1934.

³ O a doua ediție cu 8 gravuri suplimentare a fost tipărită în 1970.

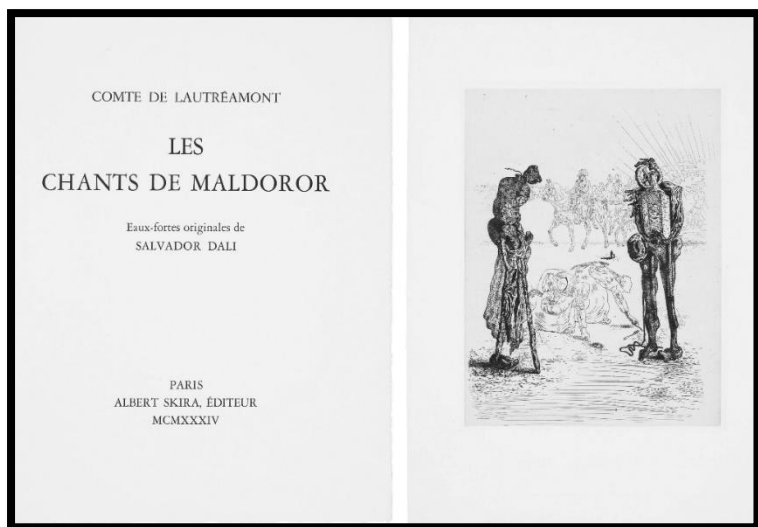
pentru *Les Chants*. Instrumentul gravorului a transformat potopul satanic de cuvinte al poetului într-o tensiune necesară pentru metoda paranoico-critică, o „metodă spontană de cunoaștere irațională bazată pe asocierea interpretativ critică a fenomenelor delirante”⁴. *Les Chants* provoacă lui Dalí asocieri, halucinații și deliruri care sunt legate de „miturile sale personale”.

Ce trebuie spus și accentuat e faptul că Lautréamont a fost esențial pentru genealogia literară alternativă pe care suprarealiștii și-au construit-o pentru ei înșiși; epopeea sa violentă, gotică, *Les Chants de Maldoror*, a fost citită și venerată în special pentru imaginile poetice insurgente, cum ar fi celebra metaforă „Frumos [...] ca întâlnirea întâmplătoare pe o masă de disecție a unei mașini de cusut și a unei umbrele”⁵, devenită motto-ul suprarealismului.

Metoda suprarealistă implica lecturi alternative ale fenomenelor obiective, ca în imaginile duble cu care Dalí experimenta în acel moment (vezi *The Image Disappears* din 1938), pe care le și descria ca o formă de delir. Aici, însă, se pare că nu a existat un obiect original care să provoace asocierile paranoice; imaginea s-a dezvoltat spontan printr-un proces de concentrare intensă a imaginației.

⁴ Salvador Dalí, „Cucerirea iraționalului”, în *Da. Revoluția paranoico-critică. Arhanghelismul științific*, prefață de Robert Descharnes, traducere din franceză de Mioara Izverna, Editura Est – Samuel Tastet Éditeur, București, p. 250.

⁵ Lotréamont, *Œuvres complètes*, Paris, 1963, ed. rev., p. 327.

Comte de Lautréamont, *Les Chants de Maldoror*.

Eaux fortes originales de Salvador Dalí, Albert Skira, Paris, 1934

Dalí se compara cu un medium, capabil să vadă imagini „care ar apărea în imaginația mea”⁶, pe care le-ar putea transpune pe pânza goală.

Am evocat cazul Lotréamont-Dalí nu doar pentru că anul de apariție al ediției bibliofile din *Les Chants...* este tot 1934, ca și al plachetei *Corp transparent*, ci mai mult pentru resuscitarea unei analize a migrației ideilor în literatura europeană interbelică. Iar între aceste idei, amalgamarea dintre literar, desen și existență, care este la Blecher în logica construcțiilor lui Dalí: „Irealitatea și ilogismul nu mai

⁶ Salvador Dalí, *The Secret Life of Salvador Dalí*, tr. de Haakon M. Chevalier, New York, 1961, p. 220. (t.n.)

sunt de mult pentru mine vagi probleme de speculație intelectuală. [...] Idealul scrisului ar fi pentru mine transpunerea în literatură a înaltei tensiuni care se degajă din pictura lui Salvador Dalí. Iată ce-aș vrea să realizez – demența aceea la rece, perfect lizibilă și esențială.”⁷

De Dalí era interesat și Pierre Minet dar și alți scriitori dintr-o grupare suprarealistă dizidentă, *Le Grand Jeu*, alcătuită din tineri cu gustul absolutului, care proclamau că nu caută decât *esențialul* și care creaseră în 1928 o revistă al cărei titlu trimitea la manevrele topografilor, geografilor și spionilor Orientului. Dar René Daumal, Roger Gilbert-Lecomte, Maurice Henry, Pierre Minet, André Rolland de Renéville, Monny de Bouilly, André Delons, Hendrik Cramer, Pierre Audard, Desnos, Vitrac, Ribemont-Dessaignes, Sefert și Nezval nu intenționau doar să forțeze zonele de frontieră, ci căutau o aventură complet nouă. Deși o călătorie de scurtă durată (1928-1932: trei numere publicate, un al patrulea nepublicat), *Le Grand Jeu* a fost, în secolul XX, una dintre experiențele decisive, o mișcare mult mai mult decât literară, cu alura unei revolte colective, manifestându-se și dincolo de paginile revistei. Ideologia *Le Grand Jeu* trebuie înțeleasă ca o călătorie de grup, o traiectorie, mai întâi comună, apoi dispersată, irosită. După Rimbaud, poezii *Le Grand Jeu* sunt, în mod clar, cei care au mărturisit cel mai autentic ideea de poezie trăită.

⁷ M. Blecher, scrisoare către Sașa Pană, [Brașov], 7 iulie 1934, vineri, în M. Blecher, *Opere*, ed. cit., p. 909.

Astfel se explică și apropierea și corespondența dintre Blecher și Minet, pentru că tot de aici vine și afinitatea lor⁸. Nu este doar recunoștință amicală în dedicația din „Umblet“, cea de-a cincea poemă din *Corp transparent*.

Dar până la textele din volum există un precedent care reprezintă primul text poetic publicat de Blecher, mai precis un scurt poem în *Le Surréalisme au service de la révolution*, nr. 6 din 15 mai 1933, de fapt ultimul număr al revistei. Vecinătatea unor staruri ale culturii avangardiste – precum Breton, Tzara, Dalí, Buñuel, Giacometti, René Magritte – transferă din capitalul simbolic⁹, ceea ce observă și Anca Socaci în nuanțarea interpretării lui Doris Mironescu: „Astfel, cu toate că e vorba de un singur poem, publicarea de către Breton însuși a poemului *L'Inextricable position* reprezintă, dacă nu un «certificat de valoare», cum îl numește Doris Mironescu, măcar un certificat de încredere

⁸ Paul Cernat a remarcat că între Minet și Blecher există o fraternitate a marginalilor, o apropiere estetică în modul în care amândoi și-au transformat boala, izolarea și suferința în literatură profund autentică. Amândoi au fost asociați cu o anumită formă de auto-ficțiune înainte de termen, în care realitatea interioară este sublimată în expresii intense. (Paul Cernat, *Vase comunicante. (Inter)fețe ale avangardei românești interbelice*, Editura Polirom, Iași, 2018, pp. 279-287).

⁹ Contributorii numărului final al publicației: André Breton, Artür Harfaux, Maurice Henry, Zdenko Reich, Luis Buñuel, Marco Ristitch, Yves Tanguy, Max Ernst, André et Marcel Jean, René Char, Tristan Tzara. Cu poeme participă alături de M. Blecher: Hans Arp, Henri Baranger, Georges Hugnet, Douchan Matitch, Benjamin Péret, Gui Rosey, iar publicația conține și *hors-textes* de Alberto Giacometti, René Magritte, Max Ernst, André Breton, Paul Éluard, Valentine Hugo, Salvador Dalí, Yves Tanguy.

în calitatea și energia scriitoricească a unui tânăr din Roman.”¹⁰

Interesele literare ale lui Blecher erau deja cunoscute din august 1929, microprozele (*Herrant și Don Jazz*) cu care debutase în *Bilete de papagal* fiind deja avertizori de aderențe la un tip de discurs (post)simbolist și (proto)avangardist. Nici nu putea fi altfel, câtă vreme Blecher avea 20 de ani și avea interes pentru poem în proză cu partitură medicală. Și în *Herrant*, și în *Don Jazz* un medic se simte ca prezență dezechilibrând, destabilizând armonia.

Dar ceea ce plasează într-o relativă maturitate de expresie este construcția volumului *Corp transparent*, fără ca receptarea contemporană a cărții să aducă vreo certificare de statut. Blecher îi scrie lui Bogza, anunțându-l despre statusul publicării:

„Brașov, [5 iunie 1934]

Iubite domnule Bogza,

Îți mulțumesc mult pentru tot interesul pe care-l porți poemelor mele. Când ai vorbit – probabil – cu Hay¹¹ el n-avea încă răspunsul meu definitiv însă acum totul s-a aranjat și *Corp transparent* apare curând.

Îl poți deci anunța, bineînțeles dacă e posibil, – în «Vremea», – două rânduri îmi ajung.”¹²

¹⁰ Anca Socaci, „M. Blecher le français – despre receptare în contextul revizuirilor planetare”, *Revista Transilvania* – serie nouă, anul XLVIII (CLII), nr. 4, 2020, pp. 23-37.

¹¹ Sandu Haymovici (ps. Sandu Darie), pictor, stabilit în Cuba, la Havana. (n. Mădălina Lascu)

¹² *M. Blecher mai puțin cunoscut. Corespondență și receptare critică*, ediție îngrijită de Mădălina Lascu, prefață de Ion Pop, Editura Hasefer, București, 2000, p. 29.

Iar Bogza semnalează apariția în revista 13 din iulie 1934, prezentându-i parcursul literar ce prevestea „un mare poet”, „fraged și format” ce promovează o „poezie crescută pe tulpina de lumină a suprarealismului”, grație talentului unui scriitor de factură „eminamente modernistă”¹³.

Totuși, cât de suprarealiste sunt poemele din *Corp transparent* merită o analiză în sine, întreprindere pe care au făcut-o Ion Pop în *Avangarda românească*¹⁴ sau recent Vlad Pojoca, într-o interpretare serială din revista *Transilvania*¹⁵, și Doris Mironescu, în studiul introductiv la ediția M. Blecher, *Opere*, 2023¹⁶. Totuși, pentru o mai bine determinată înțelegere a poeziei sale, care nu poate fi privită ca un întreg, analiza fiecărui text poate furniza o dezambiguizare a raportului între influențele din câmpul poetic european și vocea distinctă a lui Blecher.

¹³ Apud Ada Brăvescu, *M. Blecher – un caz de receptare problematic și spectaculos*, Editura Tracus Arte, București, 2011, pp. 20-21.

¹⁴ *Avangarda românească*. Antologie, studiu introductiv, cronologie, referințe critice și note de Ion Pop, Postfață de Eugen Simion, Fundația Națională pentru Știință și Artă, Muzeul Național al Literaturii Române, București, 2026. Vezi studiul introductiv, „Avangarda românească o «sinteză modernă»”, cu precădere pp. LX-LXI.

¹⁵ Vlad Pojoca, „Poezia lui M. Blecher. Context cultural, apariție, receptare, date macro”, *Transilvania*, nr. 6/2016, pp. 22-27; Vlad Pojoca, „Pisica lui Schrödinger în avangarda literară românească. Poezia lui M. Blecher în diferite grile de lectură”, *Transilvania*, nr. 8, 2017, pp. 19-27.

¹⁶ Doris Mironescu, „Studiu introductiv”, în M. Blecher, *Opere*, ed. cit., pp. V-XXXVII.

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Textul ediției de față este reprodus după M. Blecher, *Corp transparent*, Editura Bibliofilă, București, 1934. Am intervenit doar acolo unde erau erori tipografice, consultând în toate cazurile antologia M. Blecher, *Vizuina luminată. Corp transparent, proze, publicistică, arhivă...*, Ediție întocmită și cuvânt introductiv de Sașa Pană, Editura Cartea Românească, București, 1971 și ediția critică realizată de Doris Mironescu: M. Blecher, *Opere. Întâmplări în irealitatea imediată, Inimi cicatrizate, Vizuina luminată, Proză scurtă. Aforisme, Poezii, Traduceri, Publicistică, Scrisori, Arhivă, Documentar. Mărturii, Iconografie*, Fundația Națională pentru Știință și Artă, București, 2017.

L.P.

CORP TRANSPARENT

Pentru Marie

ÎN LOC DE INTRODUCERE

Cuvinte pasări cu aripi de sânge
Cuvinte zburând nebune în încăperile inimii

Animale câteodată cu transparențe de cer
Buchete de lumi astrale (comete cu cap de dansatoare)

Flori bizare parfumând creierul
Însemnând un zâmbet ori din contra o bucurie

Apariții și dispariții în întunericul zilelor
Ori vulturi fâlfâind alb peste munții somnului

Vitrini lunare cu îngeri și săbii
Cu lupi, cu orașe, cu vapoare, cu păr de femeie

Cuvinte, desene neînțelese ale scrisului acest
Ca mâinile mele, ca ochii tăi închiși.